

เก็บตกจากงานสัมมนา

เล่าคำ ถกความหมาย:
สรุปความจากชุดโครงการเสวนา
“ความจำกัดคำ | คำจำกัดความ”

พีรวัฒน์ คำพวง

สังคมวิทยาและมานุษยวิทยาบัณฑิต ปีการศึกษา 2558
คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ความนำ

มนุษย์เข้าใจโลกผ่านภาษา มนุษย์จึงจำเป็นต้องสร้าง “คำ” ขึ้นมานิยามโลกรอบตัวเพื่อให้สามารถอธิบายและรับรู้ต่อโลกรอบตัวเหล่านั้นได้ หากแต่โลกเองก็ไม่ได้หยุดนิ่ง อีกทั้งมนุษย์เองก็ไม่ได้หยุดหาคำอธิบายในสิ่งที่ตนยังไม่รู้ มนุษย์จึงได้สร้างคำและความหมายใหม่ขึ้นเพื่อใช้อธิบายความเป็นไปอยู่เสมอ ซึ่งบางครั้งก็เกิดจากการหยิบเอาคำที่มีอยู่ขึ้นมาสร้างคำอธิบายใหม่ให้แก่คำดังกล่าว ดังนั้น “คำ” จึงเป็นสิ่งที่ “เกิดใหม่-หมุนเวียน-เจียบหาย” อยู่เสมอ

เมื่อคำเกิดจากความพยายามในการเข้าใจโลกรอบตัวผ่านการให้ความหมายของมนุษย์ การเกิดขึ้นและถูกให้ความสนใจของคำจึงขึ้นอยู่กับบริบทที่เกิดขึ้นด้วย ในบริบททางสังคมปัจจุบันมีปรากฏการณ์ใหม่จำนวนมากที่ทำให้เห็นว่า การให้ความหมายของคำเดิมๆ เริ่มไม่ครอบคลุมสิ่งที่เกิดขึ้น เราจึงต้องการคำใหม่หรือการให้ความหมายใหม่แก่คำเดิมเพื่อที่จะสามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในปัจจุบัน ซึ่งมีทั้งการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีที่เข้ามาใกล้ชิดกับชีวิตมนุษย์อย่างเข้มข้น และผลกระทบเชิงลบของการพัฒนาทางเทคโนโลยีต่อสภาพแวดล้อมรอบตัว อันนำไปสู่การตั้งคำถามในการกระทำและการให้คุณค่าของมนุษย์ที่ก่อให้เกิดผลเชิงลบดังกล่าว

จากบริบททางสังคมข้างต้นทำให้มีคำจำนวนหนึ่งที่ได้รับ ความสนใจและปรากฏมากขึ้น หากแต่รู้จักเพียง “รูป” ก็ไม่อาจจะมองโลกจากมุมใหม่ได้ จำเป็นที่ต้องเข้าใจ “ความหมาย” ที่มากับคำเหล่านั้นด้วย

เพื่อทำความเข้าใจต่อความหมายและเปิดมุมมองใหม่ที่คำเหล่านั้นมีต่อโลก ศูนย์ศึกษาสังคมและวัฒนธรรมร่วมสมัย คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ร่วมกับ The Reading Room จึงจัดให้มีชุดงานเสวนา “ความจำกัดคำ | คำจำกัดความ” ขึ้นอย่างต่อเนื่องในช่วงครึ่งหลังของปี พ.ศ. 2558 บทความนี้เป็น การสรุปชุดงานเสวนาดังกล่าว อันประกอบไปด้วย 5 คำสำคัญคือ ontological turn, post-capitalism, grey collar, post-humanism และ event

Ontological Turn: หัวเลี้ยวครั้งใหม่

วันเสาร์ที่ 29 สิงหาคม พ.ศ. 2558

“ontological turn” เป็นหัวเลี้ยวทางแนวคิดที่เกิดขึ้นในแวดวงมานุษยวิทยาปัจจุบัน โดยเสนอให้มองโลกและปรากฏการณ์อย่างไม่จำกัดอยู่ที่แค่ตัวมนุษย์เป็นศูนย์กลางอย่างเดียว แต่ต้องหันไปทำความเข้าใจในตัวแสดงต่างๆ ที่ก้าวพ้นมนุษย์ไปอีกด้วย

ผศ.ดร.เกษม เพ็ญภินันท์ จากภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อธิบายถึงภววิทยา (ontology) ว่าเป็นศาสตร์ที่มีมาตั้งแต่สมัยเพลโต (Plato) ซึ่งสนใจ “การมีอยู่” (being) ทั้งด้านการพยายามตัดสินและการตั้งคำถามถึงการมีอยู่ของสรรพสิ่ง อย่างไรก็ตาม แม้จะมีอายุมายาวนาน แต่ภววิทยากลับถูกทำให้เป็นส่วนหนึ่งของอภิปรัชญาและญาณวิทยา โดยไม่มีบทบาทที่ชัดเจน จนกระทั่งศตวรรษที่ 20 ที่คำถามเรื่องการมีอยู่ในแบบภววิทยาได้ถูกหันให้ความสำคัญอีกครั้ง โดยยกตัวอย่างงาน *Being and Time* (1927) ของมาร์ติน ไฮเดกเกอร์ (Martin Heidegger) ว่าเป็นงานที่หันกลับมาตั้งคำถามเรื่อง “การมีอยู่” และการอธิบายการมีอยู่อีกครั้งหนึ่ง ซึ่งได้สร้างให้เกิดการเคลื่อนไหวสำคัญที่ต่อมามีผลกับทั้งสังคมศาสตร์และวิทยาศาสตร์ คือการสลายการแบ่งแยกของ subject และ object อันเป็นมรดกสำคัญในการหันมาตั้งคำถามต่อสถานะของความรู้ หากแต่ในสายตาของฌาคส์ แดร์ริดา (Jacques Derrida) ไฮเดกเกอร์มีจุดอ่อนที่ “การมีอยู่” เกิดจากการอธิบายตนเองเท่านั้นจึงมองไม่เห็นคนอื่น เนื่องจากสำหรับแดร์ริดา “การมีอยู่” เกิดขึ้นจากการสร้างความแตกต่างกับสิ่งอื่นที่อยู่รอบตัว ซึ่งแนวคิดของแดร์ริดาได้เข้ามามีอิทธิพลในการมาตั้งคำถามกับความเป็นอื่น

ท้ายที่สุดเกษมได้กล่าวถึงแนวคิดที่ถือว่าเป็นจุดเลี้ยวสำคัญของสังคมศาสตร์ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา คือความคิดเรื่องการพยายามอธิบายเจตย์ในเชิงภววิทยาบนพื้นฐานของผัสสะ (sense) ทั้งฐานะที่เป็นประสบการณ์เชิงผัสสะและฐานะที่เป็นความหมาย โดยนำ “ผัสสะ” มาทำความเข้าใจการมีอยู่-คงอยู่ของสรรพสิ่งที่เราสามารถเข้าถึงได้ด้วยผัสสะของเรา และเข้าใจการเข้าถึงสิ่งนั้นได้โดยผ่านความหมายและการมีอยู่ของสิ่งนั้น ซึ่งเข้ามาช่วยให้สังคมศาสตร์มองเห็นถึงมิติใหม่ที่สามารถรับรู้การมีอยู่คงอยู่ของสรรพสิ่งได้

ขณะที่ ผศ.ดร.จักรกริช สังขมณี จากภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้อธิบายเสริมเรื่องการแบ่งแยก subject และ object ว่าเป็นความคิดที่มาจากความเป็นสมัยใหม่ที่พยายามจะจัดสิ่งต่างๆ แบ่งแยกลงกล่องที่ชัดเจน ก่อให้เกิดความคิดแบบทวินิยม (dualism) ที่แบ่งแยกสิ่งต่างๆ ออกจากกัน เช่น วัฒนธรรมและธรรมชาติ หรือความจริงและภาพแทน ซึ่งจักรกริชกล่าวว่าเป็นหลุมพรางที่ทำให้เราไม่เข้าใจโลกและสรรพสิ่ง เนื่องจากถูกจำกัดโดยกรอบความคิดที่มนุษย์เป็นผู้ให้นิยามและการจัดสิ่งต่างๆ ลงกล่อง ทั้งที่ในโลกนี้ไม่มีสิ่งไหนอยู่ในกล่องอย่างตายตัว เขายกตัวอย่างความคิดของฟิลิปป์ เดสโกลา (Philippe Descola) ที่เสนอให้มองพ้นไปจากกรอบการแยกวัฒนธรรมและธรรมชาติ สู่การทำความเข้าใจว่าโลกถูกประกอบสร้างขึ้นจากสิ่งต่างๆ อย่างไรโดยไม่ได้เอามนุษย์เป็นศูนย์กลางของการมองอีก แต่ให้มองสิ่งต่างๆ ที่อยู่ในปรากฏการณ์อย่างเท่าเทียมผ่านภววิทยาของสิ่งเหล่านั้นเอง ด้วยการใช้นุ่มมองเปรียบเทียบกับมนุษย์ (เนื่องจากเราไม่อาจจะทิ้งความเป็นมนุษย์ไปได้)

ตัวอย่างต่อมา จักกริชได้ยกตัวอย่างแนวคิดของบรูโน ลาตูร์ (Bruno Latour) ที่มองความเชื่อมโยงของสิ่งต่างๆ ว่าไม่ได้มีแต่มนุษย์เท่านั้นที่เป็นผู้กระทำการ แต่ในปรากฏการณ์หนึ่งยังมีการกระทำจากสิ่งต่างๆ ที่เชื่อมโยงกันและไม่ใช่มนุษย์อีกมาก จึงควรจะหาความเชื่อมโยงของสิ่งเหล่านั้นด้วย ไม่ใช่เพียงแต่การเชื่อมโยงกันของมนุษย์และละเลยผู้กระทำอื่นที่ไม่ใช่มนุษย์

โดยสรุปแล้วภววิทยาได้เข้ามามีบทบาทต่อมานุษยวิทยาในการช่วยให้เกิดการตั้งคำถามกับสรรพสิ่งด้วย “การมีอยู่” ของสิ่งนั้นๆ เอง จึงทำให้การมองปรากฏการณ์ได้ขยายออกไปจากการที่มีแต่เพียงมนุษย์เป็นผู้แสดงและศูนย์กลางของการอธิบาย ไปเป็นการอธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างกันของสรรพสิ่งและโลกที่สรรพสิ่งเหล่านั้นประกอบสร้างขึ้น

Post-Capitalism: เมื่อประวัติศาสตร์อาจยังไม่สิ้นสุด

วันเสาร์ที่ 26 กันยายน พ.ศ. 2558

ทุนนิยมได้เผชิญวิกฤติที่รุนแรงราวกับว่าจะสิ้นสุดของทุนนิยมมาหลายครั้ง แต่ในทุกครั้งก็มีการสร้างเครื่องมือมาช่วยแก้ปัญหาและทำให้ทุนนิยมเดินหน้าต่อไปได้ตลอด จนถึงจุดที่ทำให้ยากจะจินตนาการถึง “หลังทุนนิยม” (post-capitalism) ที่จะมียุคเศรษฐกิจใหม่เข้ามาแทนที่ทุนนิยมได้อีก แต่จากการพัฒนาของเทคโนโลยีอย่างก้าวกระโดด เริ่มทำให้มีผู้เห็นว่านี่คือสิ่งที่จะทำให้โลกก้าวไปสู่ยุคหลังทุนนิยมได้

แบ็งค์ งามอรุณโชติ และอชิป จิตตฤกษ์ ได้นำเสนอถึงภาพของโลกหลังจากทุนนิยมผ่านมุมมอง “หลังทุนนิยม” โดยเล่าถึงเศรษฐกิจแบ่งปัน (sharing economy) ที่แม้ด้านหนึ่งจะเป็นคำอธิบายประเภทของบริการเพื่อเอาไว้ดึงดูดนักลงทุน แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นรูปแบบเศรษฐกิจที่เอาปัจจัยส่วนบุคคลมาแบ่งปันกันใช้กับคนอื่น ซึ่งไม่เพียงแต่ด้านที่เป็นวัตถุและกำลังแรงงานเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงด้านที่เป็นความรู้และข้อมูลข่าวสารที่ถูกแปลงเป็นดิจิทัลอีกด้วย เนื่องจากข้อมูลเหล่านี้สามารถถูกนำไปใช้ในการผลิตเล็กๆ ร่วมกันได้โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งโรงงานขนาดใหญ่ที่ต้องมีการจ้างแรงงานจำนวนมาก เช่น ผ่านเทคโนโลยีการพิมพ์ 3 มิติ (3D printing) เป็นต้น ซึ่งรูปแบบเศรษฐกิจแบบนี้เป็นไปได้ก็เป็นผลมาจากการพัฒนาทางเทคโนโลยีสารสนเทศ และกล่าวถึงประเด็นแนวโน้มการพัฒนาทางเทคโนโลยีที่เครื่องจักรเข้ามาแทนที่ตำแหน่งแรงงานจำนวนมากโดยเฉพาะแรงงานระดับล่างอีกด้วย

แบ็งค์ได้สรุปความคิดของ พอล เมสัน (Paul Mason) ว่าการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีและรูปแบบเศรษฐกิจแบ่งปันคือสิ่งที่จะก้าวเข้ามาใกล้กันและแทนที่ทุนนิยม เพราะเป็นสิ่งที่ไปกระทบรากฐานของทุนนิยมสามด้าน คือความสัมพันธ์ของตลาดและราคา ความสัมพันธ์ของค่าจ้างกับแรงงาน และสถาบันทรัพย์สินส่วนบุคคล เพื่อที่จะเร่งให้เกิดโลกหลังทุนนิยม เมสันได้เสนอว่ารัฐจะมีมาตรการสนับสนุนทั้งทางด้านการเงิน ภาษี การป้องกันการผูกขาดทั้งทางธุรกิจและความรู้ รวมไปถึงการให้ทุกคนมีรายได้ขั้นต่ำเพื่อตัดแยกงานกับค่าจ้างออกจากกันและใช้เครื่องจักรมาทำงานแทน

เบ๊นซ์และอภิวิจารณ์ข้อเสนอของเมสันว่าพูดถึงโลกที่เป็นได้สำหรับคนชั้นกลางมากกว่าคนชั้นล่าง รวมถึงยังวิจารณ์ว่าฟังก์ชันความหวังของรัฐมากไปโดยไม่พิจารณาเรื่องผู้แพ้ทางเศรษฐกิจและการเมืองเมื่อระบบเศรษฐกิจเปลี่ยน ทั้งยังเชื่อมั่นในการพัฒนาทางเทคโนโลยีมากเกินไป ทั้งที่ยังมีไม่มีอะไรเป็นหลักประกันว่าเทคโนโลยีจะได้รับการพัฒนาและนำมาใช้ตามแนวโน้มที่เห็นในปัจจุบัน แม้เบ๊นซ์จะมองว่าข้อเสนอของเมสันยังไม่เข้มแข็งเพียงพอ แต่เขาเห็นด้วยกับวิธีการมองที่ไม่ได้มองการล่มสลายของทุนนิยมเป็นตัวตั้งแต่มาเริ่มต้นมองหาการเข้ามาของระบบใหม่แทน

Grey Collar: แรงงาน กุน และสินค้าวัตถุ

วันเสาร์ที่ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2558

ในยุคหลังการผลิตแบบฟอร์ด การจัดแบ่งประเภทแรงงานลงกล่องสองกล่อง คือ กลุ่มแรงงานใช้ความคิด ที่เรียกว่า “แรงงานคอปกขาว” (white collar) และกลุ่มแรงงานใช้ร่างกาย ที่เรียกว่า “แรงงานคอปกน้ำเงิน” (blue collar) ไม่สามารถทำโดยง่ายอีกต่อไป เนื่องจากเกิดตำแหน่งงานที่อยู่ระหว่างกลางของสองสิ่งที่ไม่สามารถจัดประเภทได้ ทั้งยังมีงานที่ไม่ได้ถูกมองว่าเป็นงาน แต่ได้ถูกจัดการโดยทุนเพื่อเอาผลผลิตจากการทำกิจกรรมเหล่านั้น ท่ามกลางความสับสนนี้ได้เกิดคำว่า “แรงงานคอปกเทา” (grey collar) ขึ้นมาเพื่ออธิบายความสับสนดังกล่าว

ผศ.ดร.อภิวัฒน์ รัตนวราหะ จากภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้อธิบายว่าความรู้กำลังถูกทำให้กลายเป็นสินค้าและมีมูลค่าผ่านตลาด ผ่านการทำให้ความรู้ที่เป็นความรู้แฝงหรือความรู้ที่อยู่ติดตัวในสมองกลายเป็นความรู้เปิดเผย เพื่อให้ง่ายในการดึงความรู้ออกมาสร้างมูลค่าในตลาดแรงงาน แต่ด้วยการที่ความรู้ค่อยๆ ถูกทำให้เป็นความรู้เปิดเผยมากขึ้น ยิ่งทำให้เกิดแรงงานที่อยู่ระหว่างกลางและไม่สามารถจัดแบ่งได้มากขึ้นไปด้วย นอกจากนี้ อภิวัฒน์ยังเสริมอีกว่าอันที่จริงแล้วแรงงานคอปกเทาเองก็เป็นกล่องหนึ่งของรัฐที่ต้องการจัดแยกประเภทคนให้ชัดเจน โดยยกตัวอย่างกรณีของสหรัฐอเมริกา

ดร.แก่งกิจ กิติเรียงลาภ จากภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้อธิบายถึง “แรงงานอวัตร” (immaterial labour) อันเป็นแรงงานที่ไม่ได้ถูกใช้งานผลิต “วัตถุ” แต่เพื่อผลิตสิ่งที่ยึดต้องไม่ได้เช่น ความรู้ สัญญา หรือกระทั่งชีวิตและความสัมพันธ์ เนื่องจากสิ่งเหล่านี้ถูกทุนทำ (บังคับ) ให้กลายเป็นสินค้า อีกทั้งการผลิตสินค้าเหล่านี้ก็ไม่จำเป็นต้องนำมาประมวลผลในโรงงานดังเช่นวัตถุ จึงได้เกิดงานนอกที่ทำงาน และงานที่ไม่ได้ถูกคิดว่าเป็นงาน แต่คนถูกใช้งานเพื่อสร้างปัจจัยการผลิตที่เป็นอวัตร เช่น การโพสต์บนเว็บไซต์เครือข่ายสังคม ที่ชีวิตและการสร้างตัวตนของคนถูกทำให้กลายเป็นสินค้าและปัจจัยการผลิต การผลิตสินค้าในแบบอวัตรจึงเข้าไปในทุกที่ของชีวิตอย่างแบ่งแยกไม่ได้ ซึ่งแก่งกิจมองว่าอวัตรเหล่านี้ไม่ควรที่จะกลายเป็นสินค้า ถูกถือครองและทำให้กลายเป็นส่วนตัวได้โดยทุน เนื่องจากความรู้และสัญญาเกิดจากการสร้างร่วมกันผ่านการใช้ชีวิตร่วมกัน

โดยสรุปแล้วในสังคมปัจจุบันได้เกิดการดึงเอาอวัตรที่สร้างโดยมนุษย์มาถูกทำให้เปิดเผยและตีมูลค่าให้กลายเป็นสินค้าโดยทุนผ่านระบบตลาด จึงได้เกิดแรงงานผลิตอวัตรที่ไม่อาจจัดใส่ลงกล่องได้ในรูปแบบแรงงานเดิม สุดท้ายนี้มีข้อเสนอที่น่าสนใจของผู้ร่วมเสวนาคือ มนุษย์ไม่อาจตีความอวัตรได้โดยไม่ผ่านการทำให้กลายเป็นอวัตร ดังนั้นแล้วมันก็ยังคงเป็นการผลิตอวัตรในอีกรูปแบบหนึ่ง

Post-Humanism: มนุษย์ใหม่-พ้นมนุษย์

วันเสาร์ที่ 28 พฤศจิกายน พ.ศ. 2558

ความเปลี่ยนแปลงของบริบททางประวัติศาสตร์ การเมือง และการพัฒนาทางเทคโนโลยีของมนุษย์ทำให้มีคำใหม่หลายคำเกิดขึ้น เช่น ontology turn ซึ่งเป็นหัวข้อของกิจกรรมครั้งแรกของชุดเสวนานี้ ซึ่งยังสัมพันธ์กับคำใหญ่อีกคำหนึ่งคือคำว่า “หลังมนุษยนิยม” (post-humanism) แต่ในคำนี้เองก็ไม่ได้มีเพียงแค่แง่มุมและประเด็นเดียว

ไกรวุฒิ จุลพงศธร นักศึกษาปริญญาเอก ภาควิชาภาพยนตร์ศึกษา Queen Mary, University of London ได้เสนอภาพของหลังมนุษยนิยมในสองกระแสหลัก กระแสแรกมาจากฟากของเทคโนโลยีที่ยังคงการให้คุณค่าแก่มนุษย์แบบมนุษยนิยมอยู่เช่นเดิม แต่ที่จะ

ไปต่อคือเทคโนโลยีขั้นสูงที่จะเข้ามาเสริมตัวมนุษย์ ทั้งนาโนเทคโนโลยี ชีววิทยา เทคโนโลยี การสื่อสาร และการรู้คิด ส่วนอีกกระแสมาจากการตั้งคำถามกับการให้คุณค่าของมนุษย์ในแบบที่มนุษย์นิยมเป็น เช่นในด้านเสรีภาพ การเป็นผู้กระทำแต่เพียงมนุษย์ หรือตั้งคำถามไปถึงการอธิบายแบบมนุษย์เป็นศูนย์กลาง (anthropocentric) และเริ่มหันไปให้ความสำคัญต่อสิ่งที่อยู่รอบตัวมนุษย์ เช่น ประเด็นการเข้าสู่ “ยุคแอนโทรโปซีน” (anthropocene) โดยเปรียบเทียบแล้วมนุษย์นิยมกระแสแรกมีลักษณะเป็น “posthuman(ism)” โดยหมายถึงการนิยมมนุษย์ในยุคสมัยต่อไป ในขณะที่กระแสหลังมีลักษณะเป็น “(post)humanism” คือการพยายามหันไปจากมนุษย์นิยม

ขณะที่ รศ.ธเนศ วงศ์ยานนาวา จากคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เล่าให้เห็นภาพความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสัตว์ทั้งในแง่มุมเชิงความเชื่อทางศาสนาและสังคม ที่มีทั้งในแง่มุมการแบ่งแยกและเชื่อมโยงระหว่างมนุษย์และสัตว์ ทั้งการทำสัตว์ให้เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในความเชื่อแบบ animism ซึ่งเชื่อมโยงสัตว์เข้ากับมนุษย์ จนถึงการจัดลำดับของสัตว์ให้ต่ำกว่าคนตามความเชื่อทางศาสนาคริสต์เพื่ออธิบายว่าทำไมถึงไม่ควรไปไหว้ต้นไม้หรือสัตว์ เป็นการเปลี่ยนวิธีคิดของคนไปสู่การแบ่งแยกมนุษย์กับสัตว์ จนมาถึงการทำให้สัตว์เป็นสัตว์เลี้ยงที่แม้จะมาจากการมองว่าสัตว์ต่ำกว่าจึงนำมาใช้งาน แต่ในกระบวนการเช่นนั้นก็ทำให้คนเห็นถึงความเป็นผู้กระทำของสัตว์ และเกิดความสัมพันธ์ที่เริ่มเอาความเป็นมนุษย์ไปใช้กับสัตว์ ทำให้เกิดรู้ไหวในแนวคิดที่มองว่าสัตว์ต่ำกว่ามนุษย์ จึงมีการหันกลับมาคิดทบทวนการแบ่งแยกนี้อีกครั้ง

ความคิดหลังมนุษย์นิยมจึงมีนัยเชิงการเมืองที่สังคมอยากหลุดจากโครงสร้างการแบ่งแยกระหว่างธรรมชาติและวัฒนธรรม และยังรวมไปถึงด้านวิทยาศาสตร์ที่เริ่มเปลี่ยนกระบวนทัศน์จากฟิสิกส์ไปสู่ชีววิทยาและเคมี ทำให้เห็นความเป็นไปได้ในการพัฒนามนุษย์และระบบคิดของทุนนิยมที่อยากให้ทุกคนเชื่อมต่อถึงกัน งานกลุ่มหลังมนุษย์นิยมจึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นและได้รับความสนใจในบริบทของความสัมพันธ์เชิงอำนาจและสิ่งแวดล้อมทางสังคม

โดยสรุป การเกิดขึ้นของหลังมนุษย์นิยมทั้งด้านที่มองว่ามนุษย์จะพัฒนาไปสู่ยุคใหม่ และด้านที่หันกลับไปทบทวนค่านิยมที่เน้นความสำคัญของมนุษย์นั้นไม่ได้เกิดขึ้นมาอย่างลอยๆ แต่ตั้งอยู่ในบริบททางการเมืองและการพัฒนาทางเทคโนโลยี

Event: การมองโลกของสองขั้ว

วันเสาร์ที่ 19 ธันวาคม พ.ศ. 2558

“event” เป็นคำที่ถูกปัดฝุ่นอีกครั้งโดยนักปรัชญาตะวันตกร่วมสมัย ถูกนำมาใช้ในการตั้งคำถามกับสังคมและความคิดที่มีมาก่อน โดยในงานเสวนาครั้งนี้จะมองความคิดเรื่อง event ของอแลง บาติยู (Alain Badiou) และฌีแยร์ เดอเลอซ (Gilles Deleuze) ที่มีมุมมองต่างกัน

รชฎ สาตราวุธ จากคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ได้อธิบายถึง event ในมุมมองของบาติยูว่า บาติยูได้เริ่มจากการตั้งข้อสงสัยต่อการอธิบายสรรพด้วยสิ่งเดียวว่าตกลงแล้วควรจะยึด “สิ่งเดียว” จากความคิดแบบไหน เราจะสามารถอธิบายโลกโดยไม่ผ่านสิ่งเดียวได้หรือไม่ และเราจะอธิบายความเป็นไปได้อื่นอย่างไรถ้ายังยืนยันจะหาจากสิ่งเดียว

บาติยูได้ให้คำตอบของคำถามเหล่านี้ผ่านมโนทัศน์ event โดยอธิบายว่าเราทุกคนอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่เรียกว่า “situation” เช่น ภาษาและวัฒนธรรม เป็นต้น และสิ่งอื่นที่อยู่นอกเหนือไปจาก situation จะถูกบังคับให้เข้ามาอยู่ภายใต้การอธิบายของ situation แต่ในขณะเดียวกัน event ซึ่งเกิดขึ้นอย่างฉับพลันเข้ามาทำลาย situation เดิมเพื่อเปิดช่องให้สร้าง situation ใหม่ขึ้นมาได้ โดยสรุปก็คือบาติยูต้องการอธิบายในชีวิตที่ยังมีทางเลือก ไม่ใช่การที่ทุกอย่างถูกกำหนดโดยสิ่งเดียว

ขณะที่มุมมองของเดอเลอซตามการอธิบายของอรรถนพ ชินตะวัน จากคณะเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร มหาวิทยาลัยศิลปากร นั้นมีมุมมองที่ต่างไปจากบาติยู คือมองโลกในแบบที่มีแต่ความยุ่งเหยิงและเปลี่ยนแปลงไปตลอด นำมาสู่ความคิดเกี่ยวกับ event ของเดอเลอซ ซึ่งก็คือเหตุการณ์ทั่วไปทุกอย่าง เพียงแต่ว่าความเข้าใจ (perception) ต่อโลกของมนุษย์เป็นสิ่งที่เข้ามาทำให้ event ทำงานอย่างไม่ปกติเพราะความเข้าใจของมนุษย์พยายามทำให้ปัจจุบันมีจริงอยู่เพียงจุดเดียว และมีผลผลิตคือภาพอดีตกาลและอนาคตกาลที่ลอยอยู่ ไม่ได้มีสถานะเป็นอะไรที่แน่นอน และเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

โดยสรุปการมอง event ในแบบของบาติยูและเดอเลอซที่แตกต่างกันนั้นสะท้อนให้เห็นถึงการตอบโต้กันของความคิดความเชื่อในการมองโลก 2 แนว คือแนวที่เชื่อว่าโลกนี้มีระเบียบบางอย่างกำกับอยู่ ซึ่งบาติยูผู้เชื่อในความมีอยู่ของระเบียบโลกได้ตอบปัญหาการเปลี่ยนแปลงของระเบียบโลกผ่าน event ส่วนอีกแนวคือมองโลกนี้ว่าเป็นโลกที่ไร้ระเบียบและเลื่อนไหลตลอดเวลา ดังในมุมมองของเดอเลอซที่มอง event เป็นเพียงเหตุการณ์ทั่วไป แต่เปลี่ยนแปลงเลื่อนไหลตลอดเวลาอันเป็นผลจากความเข้าใจโลกของมนุษย์

บทสรุป: มุมมองต่อความหมาย

การรู้ความหมายของคำใหม่นั้นไม่เพียงแต่ช่วยสร้างเครื่องมือในการสื่อสารเท่านั้น หากแต่ว่าในความหมายนั้นได้มาพร้อมกับมุมมองและความหมายใหม่ต่อโลกอยู่ด้วย ความหมายเหล่านั้นได้เข้ามาท้าทายและตั้งคำถามต่อมุมมองของโลกที่ผู้เขียนมีมาอยู่ก่อน ว่ายังคงเป็นมุมมองที่เพียงพอหรือไม่และมุมมองของเรามองข้ามสิ่งใดไป

จากการเสวนาเรื่อง post-humanism และ ontological turn ได้ทำให้ผู้เขียนได้หันมาตั้งคำถามกับมุมมองที่เอามนุษย์เป็นศูนย์กลางในการมองโลกและละเลยสิ่งที่อยู่รอบตัวออกไป เช่น คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต ซึ่งเคยถูกผู้เขียนมองว่าเป็นแค่อุปกรณ์ที่ถูกใช้และทำตามคำสั่งที่ต้องการเท่านั้น หากแต่เมื่อมองผ่านมุมมองข้างต้นว่าทั้งสองสิ่งเองก็มีความเป็นผู้กระทำกรอยู่ด้วย เช่น กระทำการเชื่อมต่อผู้เขียนและงานเสวนาชุดนี้ที่อยู่ห่างกับผู้เขียนทั้งในเชิงเวลาและพื้นที่ อย่างไรก็ตาม จากมุมมองของผู้เขียนแม้ทั้งสองคำจะนำมาสู่การขยายมุมมองต่อโลก หากแต่ผู้มองโลกก็คงเป็นมนุษย์ที่ยากจะถอดตัวเองไปมองใน “มุมมองพระเจ้า” ที่เห็นความสัมพันธ์ของทุกสิ่ง หรือถอดความคิดของตนเข้าไปอยู่ในมุมมองของผู้กระทำกรเพื่ออธิบายจากมุมมองของสิ่งนั้นได้

ขณะที่การเสวนาเรื่อง post-capitalism และ grey collar ขวนให้ผู้เขียนซึ่งสนใจเรื่องการพัฒนาทางเทคโนโลยีหันมามองโลกทั้งในด้านบวก ที่การพัฒนาทางเทคโนโลยีจะเข้ามามีส่วนช่วยในการพัฒนาให้พ้นไปจากการครอบครองตลาดและขูดรีดโดยทุนขนาด

ใหญ่ ไปสู่ระบบเศรษฐกิจแบบใหม่ได้ผ่านมุมมองของ post-capitalism ในขณะเดียวกัน ก็ได้มองโลกจากมุมที่เทคโนโลยีสมัยใหม่ไม่ได้เข้ามาช่วยปลดปล่อยจากการขูดรีดของทุน หากแต่การเข้ามาขูดรีดของทุนยิ่งเข้มข้นขึ้นผ่านการเข้ามาสร้างให้สัญญาและชีวิตมีมูลค่า และกลายเป็นปัจจัยการผลิตของทุนเหล่านั้น

ท้ายที่สุดงานเสวนาเรื่อง event แม้ผู้เขียนจะไม่รู้สึกรู้ว่าได้เข้ามาตั้งคำถามกับมุมมองของโลกที่มีอยู่เดิม แต่งานเสวนาครั้งนี้ก็ช่วยให้เห็นถึงการปะทะกันของคำอธิบายโลกปัจจุบันที่ดูเหมือนมีแต่ความเปลี่ยนแปลง คำอธิบายแรกมาจากการมองโลกว่ามีแบบแผนบางอย่างและอธิบายการเปลี่ยนแปลงของแบบแผนผ่านสิ่งที่เข้ามาปะทะกับแบบแผนเดิมจนเปลี่ยนแปลงไปสู่แบบแผนใหม่ ขณะที่มุมมองที่สองได้อธิบายว่าโลกไม่ได้มีแบบแผนและมีแต่ความเลือนไหลของมุมมองที่เกิดขึ้นจากมนุษย์

กล่าวโดยสรุป งานเสวนาชุดนี้ได้เสนอให้เห็นถึงมุมมองต่อโลกในแบบใหม่ที่ได้รับ ความสนใจในปัจจุบัน ได้ชี้ให้เห็นว่ามุมมองเดิมอาจจะใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์ใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นบนโลกไม่ได้แล้ว และยังเสนอให้เห็นถึงทางออกในการสร้างคำอธิบายต่อโลกใหม่ อีกด้วย